

200 jaar Van Peteghem-orgel in Ulvenhout

In 1803 gaf het kerkbestuur van de Sint-Laurentiuskerk te Ulvenhout onder leiding van pastoor J. van Hal de opdracht om een geheel nieuw orgel te bouwen. De opdracht werd gegeven aan Lambert-Benoit van Peteghem. Hij was één van de belangrijkste leden van een hele familie van orgelbouwers die in de 18e en een deel van de 19e eeuw in Vlaanderen werkzaam waren. Lambert-Benoit van Peteghem (1742-1807) werd geboren te Gent. Zijn vader was de bekende orgelbouwer Pieter van Peteghem (1708-1787). Pastoor van Hal liet het orgel bouwen voor de som van achttienhonderd guldens. Dit bedrag werd in 1995 bekend toen de archivaris van de gemeente Nieuw-Ginneken drs. J. Broeders bij toeval in een catalogus van een antiquariaat in Haarlem twee kwitanties aantrof betreffende de bouw van het Ulvenhouts orgel. Deze twee documenten werden in 1995 aangekocht voor het gemeentearchief. De eerste kwitantie draagt de originele handtekening van Lambert-Benoit van Peteghem. Hij verklaart hierin van de pastoor en "kerkregereerder" van de "Roomsche Kerke van Ginneken" ontvangen te hebben een bedrag f 1.800,- tot volledige betaling voor het plaatsen van een geheel nieuw orgel.

Onsamen van den Eerw. heer pastoor, en kerkregereerder
der Roomsche Kerke van Ginneken, een somme van
achttienhonderd guldens Brabantt gelt, tot Nieuw-Vol-
veninge, over het Stellen van een heele Nieuwe
Orgel, volgens contractte met de hier aangegeven
en de Volthelt Delen seventien ongt 1803
L. B. van Peteghem
f 1800 = 0 - Brabant

In de tweede kwitantie verklaart de timmerman H. Grootens dat hij f 300,- heeft ontvangen voor het maken van de orgelkast.

Men ondergetekende bekent ontfangen te hebben van
De Kerkeraede Vande Roomsche Gemeente Van Ginneken
De Somme van Duy hondert guldens op rekening
Voor het maken van een nieuwe orgelkast
Ginneken den 3 tenij 1803
H. Grootens

Geschiedenis

In Brieven van Paulus 108 (15 februari 1996) tijdschrift van de heemkundekring Paulus van Daesdonck werd een uitvoerig artikel gewijd aan deze twee kwitanties, die merkwaardig genoeg in Haarlem in 1995 gevonden werden. De hierna volgende gegevens zijn voor het merendeel afkomstig uit het archief van de parochie.

- 1803: Opdracht en betaling om in Gent een orgel te laten bouwen
- 1808: Plaatsing van het orgel in de schuurkerk in Ulvenhout
- 1819: Na 11 jaar Ulvenhout besluiten de Kerkregenten "dat de orgel door eenen orgelmaecker zal gesteld en hetgeeneere noodig is gerepareert worden".
- 1820: Direct na deze reparatie laat een Antonie van Hooydonk zich als organist benoemen.
- 1833: Weer valt er een besluit: "orgel naer te sien en te herstellen".
- 1837: Gerepareerd door de Bredase orgelmaker Derksen van Angeren.
- 1839: Rapport "dat het orgel gesteld en gerepareert zal worden".
- 1889: Viola da Gamba geplaatst. Dit is volgens kenners het eerste grote offer aan de veranderde smaak ten koste van enkele boventoonregisters.
- 1890: Een belangrijk jaar i.v.m. geschiedschrijving vanaf 1953.
Een orgelbouwer uit het Belgische Meenen stuurt de Belgische vrijgezel Frans Roelandt (rond 25 jaar oud) voor orgelwerkzaamheden naar Ulvenhout.

- 1890: Het orgel stond nog steeds opgesteld in de ondertussen krakkemikkige honderdjarige schuurkerk. Frans was in de kost in de boerderij van Oomen tegenover de kerk. Zeker is dat hij veel indruk maakte op de dochter van de Ulvenhoutse posthouder van der Aa in het huis ernaast. Op 29 april 1891 trouwt Frans met haar in de Ulvenhoutse schuurkerk. Zij verhuizen naar zijn geboortedorp Geerardsbergen bij de Frans-Belgische grens maar keren, gekweld door heimwee, snel daarna terug naar Ulvenhout. Vanuit Ulvenhout oefent Frans Roelandt voortaan zijn orgelmakersvak uit. Maandenlang was hij dan buitenlands.
- 1904: Bouwpastoor Fick laat het orgel in de huidige kerk plaatsen tegen de zijmuur op het zangkoor onder de toren. Vanuit de kerk onzichtbaar. Frans Roelandt heeft hierbij meegeholpen. Een slechtere plaats had men niet kunnen bedenken. Wist pastoor Fick dan niet dat het een orgel was van hoge klasse?
- 1923: In ieder geval wist pastoor Pastoor Vermunt (benoemd in 1919) van niets. Wel laat hij in dit jaar een motor aan het orgel plaatsen. Prijs: f 600.- en voert jarenlang zelf het onderhoud uit. Gewapend met een nijptang en met behulp van misdienaars wordt het orgel door hem gestemd! Het orgel raakt dermate in verval dat het nauwelijks meer gebruikt wordt. De organist geeft de voorkeur aan een harmonium onder de preekstoel met de zangers eromheen.
- 1940: Plan voor restauratie voor f 20.000.- Door de oorlog niet uitgevoerd.
- 1953: "Herontdekking" door pastoor Vermunt dat het een Van Peteghem-orgel is. Dit dankzij twee binnenwandellende toeristen, twee studenten van de muziekschool in Eindhoven: Jan de Breet en Lennart van de Ende. Enkele misdienaars zitten op het orgel te rammen. De Breet en van de Ende spitsen hun oren en horen dat dit niet zo maar een boerenorgeltje is. Vermunt en anderen gaan op zoek en ontdekken dat het een Van Peteghem-orgel is. Een andere uitleg van deze ontdekking in 1953 komt uit de pen van pastoor Eppings, de opvolger van Vermunt. In het dorpskrantje Nieuw Geluid schrijft Eppings in 1968 dat Vermunt gegevens van zijn Belgische overbuurman Frans Roelandt heeft gekregen, vlak voordat deze in 1953 op hoge leeftijd overleed. Het bewijs staat namelijk op een geheime plaats in de orgelkast. Dat zou Frans hem verteld hebben. Het bouwjaar en de naam van de maker staat op de binnenkant van de orgelkast tegen een der schotten.
- 1954: De orgelbouwer Verschuieren uit Heythuysen neemt het orgel flink onder handen en het wordt nu weer als balustradeorgel zichtbaar achter in de kerk geplaatst.

- 1963: Pastoor Eppings (benoemd in 1958) laat in het voorjaar bij de modernisering van de kerk het orgel tot nader order opbergen op de pastoriezolder. Er komt een restauratieplan: f 16.670.- Maar eerst moet door het Ministerie groen licht voor subsidie worden gegeven.
Hoezo van Peteghem? Hoe komen jullie eraan en wat is de geschiedenis van dit instrument? Maar meer dan van Peteghem en Frans Roelandt wist Eppings ook niet. Kerkmeester van Boxel gaat op zoek en vindt een los briefje uit 1803, waarop vermeld een tweede aanbetaling van f 100,- voor een timmerman H. Grootens voor het maken van een orgelkast.
- 1963: het najaar: een afvaardiging van het Kerkbestuur, een orgelkenner van het Bisdome Hans van der Harst en een deskundige van het Ministerie maken samen een studiereis naar Vlaanderen en bekijken verschillende andere orgels van de familie Van Peteghem. Onder het drinken van de nodige gedeclareerde Geuzelambiek (!) denkt de afvaardiging dat het wel goed komt. Maar dat zou nog meer dan 3 jaar duren. Men wilde nog meer gegevens.
Een historisch rapport.
- 1967: Na de definitieve toezegging (23 maart) van subsidie door het Ministerie mag de orgelbouwer Verschueren het orgel meenemen naar Heythuysen. De Raad van Nieuw-Ginneken, het Prins Bernardfonds en de Provincie Noord-Brabant zeggen subsidies toe. Samen met de subsidie van het Ministerie en een eigen bijdrage van het Kerkbestuur is hiermee de financiering rond.
- 1968: Geheel herboren en herbouwd komt het orgel in juli terug maar nu vóór in de kerk. Op een trillingsvrij hoog betonnen onderstel, de speeltafel staat nu voor het orgel in plaats van achter de orgelkast, het elfeniet van de toetsen is vervangen door anderhalf mm dik ongebleekt ivoor, Japans lakwerk. In de loop van de negentiende en twintigste eeuw was de stijl van orgelkast en het instrument gewijzigd. Enkele karakteristieke registers waren verdwenen. Aan de hand van oude voorbeelden werd dit weer hersteld: 17 in plaats van 15 registers, nieuw houtsnijwerk, vakkundig gemaakt door twee schrijnwerkers in het Limburgse Roggel met o.a. houten "gordijntjes" bovenaan de midden- en zijtoren in de neoclassicistische stijl van 1800.
- 1969: 19 januari eerste officiële bespeling.
Het Gemengd Koor zingt de Choralmiss van Anton Bruckner o.l.v. dirigent Jan Jansen en aan het orgel Hans van der Harst.

2000: Ondanks de regelmatige stembeurten komen er steeds meer klachten van de organisten over de bespeelbaarheid van het orgel. Restauratie wordt een dure aangelegenheid. De op 27 september 1996 opgerichte Stichting Restauratie Kerkgebouwen Galder-Strijbeek-Ulvenhout zegt zijn medewerking toe maar besluit om met de restauratie te wachten tot na 2004. De kerk is dan 100 jaar oud. De kerk is in 2000 rijksmonument geworden. Hoewel het orgel zelf al vanaf 1967 een rijksmonument is kan het pas in aanmerking komen voor subsidie als het staat in een gebouw dat ook tot rijksmonument verklaard is!

2004-2008:

De Stichting Restauratie Kerkgebouwen laat onderzoek doen en krijgt van de gemeente Breda toezegging voor een subsidie van 70 % van de kosten. Samen met een subsidie van de Stichting Maria Mediatrix te Breda, het Prins Bernard Cultuurfonds Brabant en een deel van de jaarlijkse donaties van de inwoners van Ulvenhout, Galder en Strijbeek en enkele sponsors kunnen de overige 30% van de kosten gedragen worden door de Stichting.

3 juni 2008:

Het Bisdom geeft aan het Parochiebestuur toestemming voor de restauratie.

13 oktober 2008:

Het parochiebestuur draagt de restauratie op aan de firma Pels & Van Leeuwen, een bekend orgelbouwbedrijf sinds 1903.

Deze firma gaat hiermee haar tweede Van Peteghem-orgel met de grootste zorg restaureren.

17 maart 2009:

officiële oplevering van het orgel.

Aanwezig:

dhr. R. van Straeten van de Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten

dhr. K. Leijten van de Stg. Restauratie Kerkgebouwen

dhr. F. Ruys ook van de Stg. Restauratie Kerkgebouwen

dhr. A. van Bijnen namens het Parochiebestuur.

Na grondige inspectie en na een kort orgelconcert door dhr. R. van Straeten kwam het verlossende woord van hem dat het orgel prachtig was gerestaureerd! Hij feliciteerde de orgelbouwer en de opdrachtgevers met het geweldige resultaat!

DISPOSITIE VAN HET GERESTAUREERDE ORGEL

Man. Bourdon	16' Haute
Montre	8'
Bourdon	8'
Prestant	4'
Flûte	4'
Nasard	2 2/3'
Doublette	2'
Tierce	1 3/5'
Larigot	1 1/3'
Fourniture	1', 4-5 rangs
Cymbale	1/3' 2-3 rangs
Cornet	5 rangs, vanaf cis'
Trompette	8'
Clairon	4' Basse
Cromhorne	8' Haute (eveneens vanaf cis'')

Ped. Bourdon 16'

Tremblant

Omvang manuaal: C - f'''

Omvang pedaal : C - d'

1954
De orgelbouwer Verschuieren uit Heythuysen neemt het orgel flink onder handen en het wordt nu weer als balustradeorgel zichtbaar achter in de kerk geplaatst.